

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Novinky v ochranném léčení

Přednáškou o legislativních novinkách v OL navazují na předchozí workshopy na AT konferencích 2013 (*Léčba závislostí v OL v ČR*) a 2015 (*Nedobrovolné léčení návykových nemocí*). Přednáška informuje o novinkách v legislativě o ochranném léčení (dále OL): konec prodlužování OL ambulantního, změna indikace terapeutické kastrace, změny některých oznamovacích povinností (vůči oběti, při útěku z OL ústavního, při nedostavování se do OL ambulantního); pacienti v OL ústavním lze vykazovat v kategorii 5.

Konec prodlužování OL ambulantního

Od 1. 7. 2016 bylo doplněno slovo „**ústavní**“ do § 99 odst. 6 trestního zákoníku a do § 353 odst. 1 (věta 2.) trestního řádu, což zrušilo povinnost prodlužovat OL ambulantní a povinnost poskytovatele podávat návrh na prodloužení OL ambulantního.

Stalo se tak z důvodu „*nadměrné administrativní zátěže*“. Jednak bylo prodlužování ambulantního OL nesmyslné (ambulantní OL nepředstavuje omezení svobody) a jednak se vžila soudní praxe, že OL ambulantní a ústavní je stále jedno a je třeba sčítat lhůty ambulantního a ústavního OL, což nebylo možné: Poskytovatel neměl informaci, jak dlouho trvala předchozí forma OL. Zákonodárci uvažovali o zřízení jakýchsi registrů, aby o tom poskytovatelé získali přehled. Nakonec zvítězilo zrušení prodlužování ambulantního OL (což autor navrhoval již před jeho zavedením 1. 1. 2009).

- Novelizované znění § 99 odst. 6 tr. zákoníku zní: „*OL trvá, dokud to vyžaduje jeho účel. **Ústavní OL trvá nejdéle 2 léta; nebude-li v této době léčba ukončena, rozhodne soud před skončením této doby o jejím prodloužení, a to i opakovaně, vždy však nejdéle o další 2 léta; jinak rozhodne o propuštění z OL nebo o změně ústavního OL na ambulantní, ledaže má pachatel vinu na tom, že soud v uvedené době nemohl rozhodnout; v takovém případě soud rozhodne bezodkladně po odpadnutí překážky bránící rozhodnutí.***“
- Novelizované znění § 353 odst. 1 tr. řádu zní: „*Nebude-li **ústavní OL** vykonáno tak, aby do 2 let od jeho započetí bylo rozhodnuto o propuštění z OL nebo o jeho ukončení, podá zdravotnické zařízení nejméně 2 měsíce před uplynutím lhůty 2 let od počátku výkonu OL návrh na jeho prodloužení.*“

O kastraci může požádat i deviant, který nespáchal trestný čin

Z iniciativy sexuologů byl k 1. 11. 2017 novelizován § 17 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, v tom smyslu, že terapeutickou kastraci (testikulární pulpektomií), tj. odstranění hormonálně aktivní části pohlavních žláz muže s cílem potlačit jeho sexualitu, lze provést i bez podmínky, že žadatel napřed musí spáchat sexuálně motivovaný trestný čin. Tato podmínka byla nahrazena poněkud alibistickou podmínkou „*parafilní porucha má závažný negativní dopad na kvalitu života pacienta*“.

Kastraci tedy lze provést na žádost pacienta, který dovršil věk 21 let, u kterého odborné lékařské vyšetření prokázalo specifickou parafilní poruchu a vysokou míru pravděpodobnosti spáchání sexuálně motivovaného trestného činu, jiné léčebné metody nebyly úspěšné nebo je ze zdravotních důvodů nelze použít; a porucha má závažný negativní dopad na kvalitu života pacienta. Kastraci musí schválit odborná komise ministerstva zdravotnictví a u osob v OL a zabezpečovací detenci to musí navíc schválit soud.

Autor opakovaně upozorňuje na stále platnou kontroverzní část zákona (§ 20), že „*kastraci nelze provést pacientovi s omezenou svéprávností*“. Pokud je tedy sexuální deviant např. pro mentální retardaci omezen v samostatném nakládání s majetkem (což je poměrně typický příklad), tak je v ČR diskriminován od poskytnutí této zdravotní služby.

Útěk z OL ústavního a nedostavení se do OL ambulantního se oznamujeme i policii

Jde o změnu zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, která je účinná k 1. 11. 2017. Do té doby byla povinnost útěk pacienta z OL ústavního oznamovat jen soudu, který OL uložil. Takový soud však nemohl činit nic jiného než takové oznámení přeposlat policii – jediné policie je oprávněna po pacientovi vyhlásit pátrání, fyzicky jej dostihnout a zadržet a dopravit zpět do nemocnice, a zahájit trestní stíhání za maření výkonu úředního rozhodnutí. Autor článku dlouhodobě prosazoval takovou změnu zákona, aby oznámení útěku pacienta z OL ústavního neporušovalo povinnost mlčenlivosti. Zákonodárci mu vyhověli tak, že od 1. 11. 2017 je účinná novelizace § 87 odst. 3 zákona 373/2011 Sb., podle které poskytovatel zajišťující OL je rovněž povinen oznámit skutečnosti podle odstavce 2 písm. b) Policii ČR.

Jde o následující 3 skutečnosti, které je poskytovatel povinen oznámit do 24 hodin od okamžiku, kdy skutečnost nastala, nejen soudu, který OL uložil (jak tomu bylo do 1. 11. 2017), ale nově i Policii ČR.

1. pacient s OL ústavním nebo ambulantním nenastoupil výkon OL v termínu stanoveném soudem,
2. pacient s OL ústavním se z nemocnice vzdálil v rozporu s podmínkami OL (tzv. „útěk“),
3. pacient s OL ambulantním se nedostavuje k lékařským prohlídkám ve stanoveném termínu (formulace „nedostavuje se“ nezakládá oznamovací povinnost hned po prvním nedostavení se).

Nejde tedy jen o útěk z OL ústavního, ale i o nedostavování se do OL ambulantního. Tuto skutečnost někteří ambulantní psychiatři kritizují, neboť údajně ztrácí důvěru pacienta. Důvěrný vztah pacienta s lékařem ale neznámá, že se pacient bez omluvy nemusí dostavovat do ambulance; a je správné, že neomluvené absence (spojené zpravidla s tím, že pacient ani není telefonicky dostupný) se oznamují policii.

Oznamovací povinnosti při ústavním OL nezletilého pacienta

Podle § 87a zákona 373/2011 Sb., účinného od 12. 7. 2017, poskytovatel zajišťující OL ústavní nezletilého pacienta oznamuje příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti uvedené v § 87 odst. 2 (tj. zejm. útěk z ústavu) a jeho nadcházející propuštění z OL ústavního. Poskytovatel tomuto orgánu umožňuje sledování dodržování práv nezletilého při výkonu OL ústavního podle § 85 a 86.

Pacienti ve výkonu OL ústavního v kategorii 5

Seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami pro rok 2018 (vyhláška č. 134/1998 Sb., novelizovaná vyhláškou č. 354/2017 Sb., s účinností k 1. 1. 2018) byl novelizován tak, že v kapitole 6 (vykazování kategorií pacienta) se v tabulce legenda v řádku 5 doplňuje o slova „*pacient ve výkonu ochranného léčení ústavního*“. To umožňuje pacienty v OL ústavním vykazovat v kategorii 5, v níž jsme dosud vykazovali pacienty v bezvědomí, v deliriu, pacienty vykazující příznaky těžké duševní poruchy, nebezpečné sobě či okolí, vyžadující trvalý ošetřovatelský dohled či omezovací prostředky... Tím se podstatně zvýšila úhrada pojišťoven za tyto pacienty. Zbývá ještě něco podobného zavést pro ambulantní OL.

Stát plátcem zdravotního pojištění za pacienty v OL ústavním

K 1. 1. 2018 se stal stát plátcem zdravotního pojištění za pacienty v OL ústavním (novelizací § 7 zákona 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění). Tím se konečně narovnal stav (na který veřejný ochránce práv poukazyval nejméně od r. 2008), kdy pacienti v OL byli znevýhodněni oproti vězňům nebo osobám v zabezpečovací detenci: Některým pacientům v OL ústavním vznikaly vysoké dluhy na zdravotním pojištění; nemohli se přihlásit jako uchazeči o zaměstnání na úřad práce, ani nemohli vykonávat výdělečnou činnost, z níž by odváděli zdravotní pojištění.

Informační povinnost vůči oběti

Podle § 11 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (účinný od 1. 8. 2013): Poskytovatel zdravotních služeb má povinnost informovat oběť na její žádost (bezodkladně, nejpozději do 24 hodin) o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního OL, popř. o změně formy OL z ústavní na ambulantní.

Tato povinnost však poskytovateli nevzniká na základě přímé žádosti oběti - žádost musí oběť dle § 11 odst. 5 zákona č. 45/2013 Sb. podat orgánům činným v trestním řízení.

Zákon o obětech trestných činů, účinný od 1. 8. 2013, tím zrušil do té doby platná a přehledná ustanovení § 44a a 353 odst. 4 trestního řádu, podle kterých „*podal-li poškozený nebo svědek žádost, zašle předseda senátu zdravotnickému zařízení informace o poškozeném nebo svědkovi, kterého je třeba o propuštění nebo uprchnutí z OL vyrozumět bezodkladně, nejpozději následující den.*“)

Aktuálně dále platí § 11 odst. 6 zákona č. 45/2013 Sb.: „*Nepodala-li oběť žádost a odsouzený byl propuštěn nebo uprchl a je důvodná obava, že oběti tím hrozí nebezpečí, pak o tom poskytovatel neprodleně informuje policejní orgán, který vedl trestní řízení.*“ Tato nová oznamovací povinnost se nezdá významná, neboť je pro poskytovatele samozřejmostí (překrývá se s povinností danou v § 45 odst. 4 písm. b zákona 372/2011 Sb.: „*Poskytovatel je povinen informovat Policii ČR v případech, kdy přerušením poskytování zdravotních služeb je vážně ohroženo zdraví nebo život pacienta nebo třetích osob.*“)

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.
Psychiatrická nemocnice Bohnice
Svarc@Bohnice.cz